

Pozicija nastave islamske vjeronauke u kontekstu reformirane škole*

Dr. Edina VEJO

Na početku izričem hipotetsku tvrdnju i u toku svog govorenja ću je argumentirati:

Reformu obrazovanja kao zadati okvir znanstvenom razmišljanju o nastavi islamske vjeronauke moguće je ispravno razumjeti samo kao izazov i obavezu. Da kreiramo inteligentan, kompetentan odgovor pred mogućnošću. Jer, reformom koncept nastave islamske vjeronauke dobiva mogućnost. To nikako ne znači podaničko, slijepo, nerazumijevajuće prihvatanje zahtjeva, već selektivno građenje svog odgovora u kojem, najboljim, najživljim, efikasnim načinom, 'čitamo' svoju tradicijsku intelektualnu i duhovnu pozadinu.

Osnovni koncept reforme vodi ka traženju rješenja da se postojeći sistem obrazovanja približi standardima suvremenog svijeta. Osposobiti pojedinca i zajednicu za život u pluralnom, multikulturalnom društvu, zahtjev je kojim latentno 'odišu' reformski pokušaji. Multikulturalizam počiva na principu jednakog dostojanstva svih kultura. Dakle, obaveza je opskrbiti mladu osobu umijećem sudjelovanja u ostvarenju ovog principa. Istovremeno, sluti se potreba za redefiniranjem temeljnih principa iz kojih izrasta pluralizam. Jer, pluralnost kao okvir za podršku različitostima mora se temeljiti na neupitnom-etičkom zajedništvu. A upravo su religije izraz univerzalnosti.

Ovako uređen intelektualni okvir potpuno neutralizira kulturnu upitnost pozicije nastave

vjeronauke i, naprotiv, priskrbiljuje joj značajnu ulogu u ostvarenju substancijalnog identiteta.¹

Očito je da nastava vjeronauke posjeduje karakter kulturnog izazova i pedagoškog teorijsko-praktičnog 'problema'. Naravno, islamska vjeronauka je model, konstrukt u procesu traženja, što je – po svojoj dinamičnoj prirodi i pojačanim reformskim zahtjevima – i sama škola. U mjeri u kojoj ćemo se angažirati na ojačavanju prisustva, a još više doprinosa vjeronauke u školi, koliko će nas interesirati priroda naše škole, njeni dometi, zavisit će koliko će zajednica prepoznati zrelu manifestaciju socijalne funkcije vjere.

Odgajno-kulturalna i obrazovno-metodička dimenzija nastave islamske vjeronauke 'izbijaju u prvi plan' svojim očiglednim mogućnostima pred logikom zahtjeva reforme.

Odgajna očekivanja pred vjeronauku stavljaju zahtjev za osposobljavanjem mladih ljudi za doraslošću izazovima ovovremenog. Ovovremenost (uz svoja 'pretjerivanja', poput subjektivizma, prezentizma, nedovršenog identiteta...) iznjedrila je reafirmiranje ideje usklađenog odgoja, podvođeci ovakvo odgojno normativno nastojanje pod Isokratov pojam *paideie*². Ona predstavlja interakciju u odgoju između subjektivnog življenja i društvene baštine kulture. U ovom uravnoteženom odnosu se razvijaju pojedinačne sposobnosti – intelektualne, osjećajne, intuitivne, izražajne... Jer, osobnost jest ovovremena preokupacija mladosti, ali upravo ona

* Ovaj tekst je autorica izložila na skupu "Reforma obrazovanja u Islamskoj zajednici", održanom od 1. do 3. jula 2003. godine u Sarajevu

dozrijeva planskim učenjem vrijednosti, ideja, oblika izražavanja, ponašanja... Nastava islamske vjeronauke je kompetentan odgojni prostor da ponudi interpretaciju baštine, vrijednosti, sklada ponašanja... Neće to postići isključivo datiranjem prošlog, već osvjetljavanjem mjesta vjere u ovovremenoj stvarnosti pojedinca i zajednice. Bio bi to prilog mladoj osobi u umijeću razumijevanja svog života kao i njegovog kreiranja. Upravo je nastava vjeronauke pozvana da ponudi sadržaje koji stvaraju smisao, a dosegnuto osjećanje smisla je pretpostavka da se i začne bilo koje drugo odgojno nastojanje.

Tendenciju integrirajućeg urastanja islamske vjeronauke u školu teorijski elaborira područje teorije nastave inspirirano principima korelativne didaktike koje potiče konkretne mogućnosti suodnosa sadržaja vjeronauke i učeničkog iskustva, islamske vjeronauke kao nastavnog predmeta i drugih nastavnih predmeta. Reformirana škola potiče komplementarna međupredmetna nastojanja, pokušavajući nadići u našim prilikama uobičajene isparcelizirane, međusobno neuvezane ishode učenja. Nastava vjeronauke ojačava takav tok i u tu svrhu kreira slijedeće konkretne suodnose:

– Suodnos vjere i života kao put urastanja islamske poruke u kvalitet svakodnevnog življenja. I to ne samo definiranjem Dobra, nego i podsticanjem angažmana na Dobro, čime se mlada osoba svrstava u tokove 'zauzimanja' za pravednost, ljudskost..., jer mladi ljudi očekuju doprinos u 'opcrtavanju' prostora za njihov socijalni angažman. Sve je to značajan doprinos ukupnim odgojnim nastojanjima škole da formira mlade osobe bogatog unutrašnjeg života. Suvremenu školu legitimira i doprinos razvoju ljudskih prava, a vjeronauka tim prestižnim nastojanjima može osigurati univerzalni korijen.

– Nastavnik islamske vjeronauke bi trebao prednjačiti umijećem odnosa s djecom, kolegama, roditeljima, svjedočeći svojom osobom respekt drugog, uređenost komunikacije... Bio bi to dobar način da pozicija islamske vjeronauke dobije dodatnu jačinu u kontekstu reformirane škole.

– Nastava vjeronauke je prostor učenikovom navikavanju na širinu mišljenja, oslobođenost stereotipija, predrasuda, jer upravo ovoj

nastavi tu mogućnost priskrbljuje njena situiranost u područje prenošenja Univerzalnog.

– Nastavnik islamske vjeronauke treba postati nosiocem školskih aktivnosti vezanih za preventivne odgojne programe, ekološki odgoj...

Odgojne teme koje bi mogle biti stručni izazov nastavniku vjeronauke, pa i školi uopće jesu sve one koje tretiraju odgojne nedoumice, izazove, bošnjačku stvarnost... Nastavnik vjeronauke je najrasterećeniji u tretiranju ovakvih tema, jer se on ne mora truditi da u školi dokaže svoju vrjednosno-neutralnu poziciju. Cilj koji koncept vjeronauke pri tome treba imati na umu je da mladi uspiju zadobiti identitet u kulturi kojoj pripadaju, a J. Bruner³ tvrdi da, kad se to ne dogodi, da se ne radi samo o postizanju bijednog pedagoškog rezultata, već i o podrivanju vitalnosti jedne kulture.

Obrazovno-metodička dimenzija nastave islamske vjeronauke

Reformirana škola pojačava zahtjev za metodičkom kompetentnošću učenika, što će inicirati propitkivanje paradigme na kojoj je konstruiran uobičajeni metod rada s učenicima. Uključivanje nastave islamske vjeronauke u ovakav tok intencija reformirane škole ojačat će predstavu o islamu kao vjeri koja insistira na razumijevanju. Nastavnik islamske vjeronauke uključit će se u izgrađivanje učeničke kulture učenja koja osposobljava učenike da umiju pronaći, preraditi, selektirati, prezentirati informacije i tako se uspješno orijentirati u 'najezi' informacija. Nastava nije statična, mehanička kategorija i zato učenička pitanja, pojedinačni nivo vjerske otvorenosti svakog učenika, pa i njihovi prijedlozi tema moraju uticati na oblikovanje nastave. K. Rogers⁴ govori o nastavniku kao o 'organizatoru trenutka'. Nastavni kurikulum također nije rigidna kategorija već se od nastavnika očekuje umijeće razrade kurikuluma, umijeće građenja korelativnih veza među ishodima učenja (uvezanost znanja, razumijevanja, afektivnih odjeka i konativnih spremnosti). A upravo islam insistira na cjelovitosti osobe, znanju koje ne samo da informira, već i odgaja osobu. Otuda je nastava islamske

vjeronauke prostor iz kojeg mogu poteći kreacije uvezivanja odgojnih i obrazovnih napora. Nastava islamske vjeronauke će u postojeću vladajuću pozitivističku paradigmu unijeti znanstveno-transcendentnu dimenziju spoznaje, što je veoma važna pretpostavka učeničkom dosezanju cjelovitosti spoznaje. Tako će učenici nadići svijet materijalne zarobljenosti, čime se i ukupna odgojna perspektiva doimlje smisljenijom i izvjesnijom.

Konkretno sugestije usmjerene ka dosezanju ovakvog koncepta vjeronauke:

– Redefinirani NPP, udžbenici, radni materijali, metodički priručnici...

– Dorađeni sistem viskoškolske edukacije kadra, kao i sistem stručnog usavršavanja nastavnika vjeronauke (novi teorijsko-praktični koncept...)

Islamska pedagoška akademija u Zenici, svojim nastojanjima, u kojim su uvezani nastavni i znanstveni napori (Centar za pedagoški menadžment), predstavlja prostor kompetentan da ponudi i prati priloge rješenja uočenim orijentirima dosezanja željenog koncepta nastave islamske vjeronauke. Pri tome, vjeronauka je samo segment djelovanja u području odgoja u vjeri, nad kojim se na ovoj instituciji detaljno, konkretno bdiye.

m

Bilješke:

¹Postkonvencionalni identitet, prema J. Habermasu, cilj pojedinačnog razvoja se mora usklađivati s viđenjem postkonvencionalnog 'ja' nadilazeći sve tradicije i partikularne povezanosti. Najnoviji filozofski diskurs (P. Ricoeur, C. Taylor) razvija kritiku vladajuće predstave postkonvencionalnog identiteta: Obrazovanje identiteta može uspjeti kad se svakom pojedincu ponude bitna shvaćanja o 'dobrom životu' i kad se, s obzirom na iskustvo besmislenosti, prenesu postojani odgovori na pitanje o životnom smislu (više u: Friedrich Schweitzer, Formiranje osobnosti i razvoj duha solidarnosti kao zadaci školskog vjeronauka, Kateheza, Zagreb, 24/2002.)

²Jager, W.: Die Platonische Philosophie als Paideia, u: Das Platonbild-Zehn Beiträge zum Platonverständnis, Ed. K. Geiser, Hildesheim, 1969.

³Više u: Jerome Bruner, Kultura obrazovanja, Zagreb, 2000.

⁴Više u: Vlatko Badurina, Prema novoj kulturi učenja, Kateheza, Zagreb, 1/2002.

Summary

The position of the Islamic religious education in the context of the school reform

Edina Vejo, Ph.D.

The education reform, as a given framework for the future scientific contemplation of the Islamic religious education, is being viewed as both a challenge and a possibility. The Islamic religious education in schools is now faced with a possibility to, as an element of the educational system, become closer to the standards of the modern world. The challenge is multiple: to question the way we rely on our Foundation and thus revive "the reading" of our traditional spiritual and intellectual background. Thus the religious education does not only join the modern, but it acquires comparatively superior references within the school educational system. This article gives indication of some of these newly acquired possibilities of this school subject.

موجز

موقع مادة التربية الإسلامية في مفهوم المدرسة بعد الإصلاحات

د. أدينة فيو

إننا نفهم إصلاح التعليم - باعتباره الإطار المفروض للتفكير العلمي المستقبلي بشأن تدريس مادة التربية الدينية - على أنه تحدٍّ وإمكانات. وتقف مادة التربية الإسلامية التي تُدرّس في المدارس باعتبارها أحد مكونات المنهاج التدريسي، أمام إمكانية الاقتراب من معايير العالم المعاصر. ويمتاز التحدي الذي ذكرناه بعدة جوانب منها: أن نراجع الطريقة التي نستند بها إلى "أصولنا"، لنحيي بذلك "قراءة" خلفيتنا التراثية الفكرية والروحية. وهكذا لا تكتسب مادة التربية الدينية سمة الالتحاق بالمعاصرة فحسب، بل إنها تضمن لنفسها مرجعية متفوقة بالمقارنة مع غيرها ضمن نظام التربية والتعليم المدرسي. ويشر هذا المقال ببعض الإمكانيات المعتمدة حديثاً لهذه المادة المدرسية.